

8. Wörter und Wendungen. Wörterbuch zum deutschen Sprachgebrauch. Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1972. 818 s.
9. Немецко-русский фразеологический словарь / авт.-сост. Л. Э. Бинович, Н. Н. Гришин. М. : Русский язык, 1975. 656 с.
10. Немецко-украинский фразеологический словарь : в 2-х т. / авт.-сост. В. И. Гаврись, О. П. Пророченко. К. : Рад. школа 1981. Т. 1 . 416 с.
11. Burger, H. Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2003. 224 s.

УДК 81'373(=161.2=111)

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.1.35>

СТАРИЙ НОВИЙ РІК АБО ОКСИМОРОН ЯК СТИЛІСТИЧНА ФІГУРА

OLD NEW YEAR OR OXYMORON AS A STYLISTIC FIGURE

Верховцова О.М.,

orcid.org/0000-0002-0446-190X

*старший викладач кафедри іноземних мов
Київського національного авіаційного університету*

Голоднюк А.А.,

orcid.org/0000-0002-6529-1027

*старший викладач кафедри іноземних мов
Київського національного авіаційного університету*

Куценко О.В.,

orcid.org/0000-0002-4033-7025

*старший викладач кафедри іноземних мов
Київського національного авіаційного університету*

Існує багато різноманітних стилістичних фігур, зворотів, що надають мові виразність, образність, багате емоційне забарвлення. Продумуючи текст, автор намагається вплинути на реципієнта, передаючи свої думки, емоції і почуття із застосуванням риторичних фігур і тропів, серед яких ми хочемо виділити оксиморон. У даному дослідженні розглянуто структурні групи оксиморону в англійській та українській мовах. Автори зробили спробу вивчення опозиційних лексичних одиниць, представлених у мовах гетерогенної системи, з позицій лінгвістичних та поза-лінгвістичних значень, оскільки контраст немислимий без асоціативно-емоційної та оцінної кваліфікації об'єктів протиставлення. Оксиморон порівнюється з парадоксом та антитезою, при цьому визначаються головні риси цих стилістичних прийомів та відмінності між ними.

В роботі представлений аналіз природи оксиморону та його функцій різними структурованими мовами. розглядаються лексико-семантичні характеристики оксиморону як стилістичної фігури, поєднання двох слів з протилежними або навіть суперечливими значеннями в одній і тій же структурі, щоб створити третє поняття з новим значенням, зробити видимість протиріччя і разом з тим посилити значення протилежних слів. Оксиморон вживається в метафоричному сенсі, оскільки його буквальне значення видається абсурдним або непослідовним. Цей мовний прийом приховує саркастичний задум під виразом, який може звучати абсурдно. Така особливість оксиморону, а саме, співставлення понять, що протирічать одне одному, визначає сфери його застосування, що також досліджуються у цій статті та ілюстровані численними прикладами. Оксиморон вважається різновидом тропу, а не стилістичною помилкою, його використовують для того, щоб відітнути, увиразнити протилежні за змістом поняття.

Ключові слова: оксиморон, стилістична фігура, суперечливе значення, експресивний ефект, протиріччя, парадокс, антитеза.

There are many different stylistic figures, inversions that give the language expressiveness, imagery, rich emotional colour. By thinking over the text, the author tries to influence the recipient, conveying his thoughts, emotions and feelings using rhetorical figures and tropes, among which we want to highlight the oxymoron. In this study, the structural groups of oxymoron in English and Ukrainian are considered. The authors attempted to study the oppositional lexical units represented in the languages of the heterogeneous system from the standpoint of linguistic and non-linguistic meanings, as the contrast is inconceivable without the associative-emotional and evaluative qualification of the objects of opposition. Oxymoron is compared with the paradox and antithesis, while determining the main features of these stylistic devices and the differences between them.

The paper presents an analysis of the nature of oxymoron and its functions in two different structured languages. The article examines the lexical and semantic characteristics of oxymoron as a stylistic figure, combining two words

with opposite or even contradictory meanings in the same structure to create a third concept with a new meaning, make the appearance of contradiction and at the same time strengthen the meaning of opposite words. An oxymoron is used in a metaphorical sense because its literal meaning seems absurd or inconsistent. This language technique hides a sarcastic idea under an expression that may sound absurd. This feature of oxymoron, namely, the comparison of conflicting concepts determines the areas of its application, which are also explored in this article and illustrated by numerous examples. Oxymoron is considered as a kind of trope, which is used to shade, to express the opposite in meaning concepts.

Key words: oxymoron, stylistic figure, contradictory meaning, expressive effect, contradictions, paradox, antithesis.

Постановка проблеми. Серед великого різноманіття художніх стилістичних засобів таких як, наприклад, порівняння, каламбур, епітет, перифраза, метафора, гіпербола, літота, оксиморон поступається частотою вживання через свою специфіку. Ця стилістична фігура є поєднанням контрастних за значенням слів, що створюють нове поняття чи уявлення, наприклад, «сухе вино», «чесний злодій», «вільні раби».

Актуальність теми визначається необхідністю вивчення оксиморону у найважливіх з культурно-мовної точки зору європейських мовах. Дуже важливим є вивчення даного явища, бо воно охоплює всі сторони та аспекти мови на сучасній стадії. Об'єктом дослідження у цій роботі виступають лексичні та граматичні одиниці оригінальних прозових, поетичних, публіцистичних текстів, а також мікротекстів. Предметом дослідження є вивчення оксиморонних елементів в усіх аспектах мови та мовлення з погляду семантики, граматики, стилістики. Матеріал дослідження представлений оригінальними текстами, з яких виділялися відповідні оксиморонні елементи з метою комплексного дослідження. У роботі використаний великий мовний матеріал, що включає, зокрема, художні тексти, заголовки, усні висловлювання.

Мета роботи визначити місце оксиморона серед інших стилістичних фігур та сферу його застосування.

Оксиморони приваблюють увагу своєю оригінальністю, оскільки їх компоненти, з'єднані примусово, протирічають один одному і використовуються як унікальні вирази. В розмовній мові оксиморони зустрічаються не так часто, як інші тропи. Деякі оксиморони є частиною загальноприйнятих виразів, наприклад «майже завжди», «безпечна ставка», «щаслива випадковість» або «глобальне село», «я дивлюсь цю програму майже завжди». Тут важливо, що оксиморон завжди слід розуміти як стильову фігуру. Це означає, що неправильне застосування не може розглядатися як стилістичний прийом (наприклад, «a smaller half», «короткий удлинитель», «холодний кип'яток», «virtual reality», «controlled chaos», «freezer burn», «terribly good»), а скоріше як невігластво або мовна недбалість. Оксиморон вважаються стилістичним прийомом тільки

в тому випадку, якщо мовець свідомо його використовує.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оксиморон не часто привертав увагу дослідників. Спроба розгляду семантики оксиморона, а також спосіб утворення аплікативних метафор представлені Москвиним В. П. [7, с. 157–158]. Парадигматична та синтагматична пов'язаність компонентів оксиморонного поєднання досліджувалась А. Н. Мороховським, О. П. Воробйовою [6, с. 272], які дійшли висновку, що, використовуючи оксиморон, автор тим самим порушує лексичну поєднуваність не за рахунок відсутності семантичного узгодження, а за допомогою контрасту. Так народжуються неочікувані для читача комбінації слів, парадоксальні семантичні сполуки, спровокована алогічність, витонченість думки. Наприклад: *winsome cage* (приваблива клітка), *the erect deep* (пряма глибочінь), *violent silence* (буйна тиша), *speechless carnival* (німий карнавал), *sobbing with lust* (ридаючий пристрасно) та інші. Стилістичний ефект у цьому разі виникає через співставлення понять, які мають протилежне значення. Лінгвістичну природу оксиморонних поєднань вивчав В. А. Кухаренко, досліджуючи їх як елокутиви, побудовані за принципом контрасту [4, с. 63].

Загальноприйнятої систематики фігур мови не існує, в різних граматичних школах розрізняються термінологія (назви фігур) і принципи їх класифікації. Російський лінгвіст Москвин В.П. пропонує розділяти художні засоби згідно двох критеріїв – позитивні та негативні [7]. До позитивних відносяться ті, які є милозвучними, логічними, правдоподібними, точними, різноманітними, ясними. Негативними художніми засобами вчений вважає такі, які характеризуються неблагозвуччям, неправдоподібністю, неясністю та одноманітністю. Згідно класифікації Москвина В.П. оксиморони є негативними стилістичними фігурами.

Виклад основного матеріалу. За структурою оксиморон – це найчастіше поєднання двох слів, переважно прикметника та іменника або прислівника з прикметником, у якому значення цих двох елементів суперечать, будучи протилежними за змістом. Як правило, один з двох членів оксимо-

рону висвітлює ознаку, яка повсюдно спостерігається та визнається, тоді як інший пропонує суто суб'єктивне індивідуальне сприйняття об'єкта. Кухаренко називає такі можливі структурні сполучення 1) атрибутивні (*with careful carelessness*), 2) вербальні (*to shout mutely, to cry silently*) 3) неатрибутивні (*the street damaged by improvements, silence was louder than thunder*), 4) адвербіально-атрибутивний (*awfully pretty*) [4].

Contradictio in adiecto (латинське протиріччя в поєднанні) – це особлива форма оксиморона. Тут оксиморон складається з іменника і попереднього прикметника. Прикладом такої особливої форми може служити «круглий квадрат». За визначенням квадрат буває квадратним, а не круглим. Тут *contradictio in adiecto* створює протиріччя, яке створюється описовим прикметником. (Прикметник: круглий, іменник: квадрат). Це означає, що кожне *contradictio in adiecto* – це оксиморон, але не кожен оксиморон є *contradictio in adiecto*. Це тільки в тому випадку, якщо епітет прикметника суперечить іменнику, який він описує. Таким чином, вираз, в якому компоненти суперечать один одному («любов-ненависть»), слід розглядати як нормальний оксиморон.

Оксиморон також може бути стилістичної помилкою, оскільки робить текст неоднозначним. Головною особливістю оксиморону є парадоксальність, але сам парадокс має більш широке значення. Це поняття, яке належить до філософії і означає все, що суперечить логіці або правді. Оксиморон часто плутають з парадоксом. Парадокс і оксиморон – це синоніми однієї і тієї ж мови, які полягають в поєднанні двох протилежних понять для додання нового виразного значення. Однак таке порівняння обох стилістичних прийомів, на наш погляд, невірне. Головна особливість оксиморона – парадокс, але сам феномен має більш широкий зміст. Це поняття належить філософії і означає все, що суперечить логіці або істині. Парадокс – це вислів або судження, яке доводить як істинність, так і хибність певного висловлювання (як його твердження, так і його заперечення), виражене формально-логічними засобами, що здаються свідомо прийнятними, логічно правильними, але приводять до свідомо неприйняттого результату. Як приклад можна розглянути висловлювання Сократа. Одного разу він сформулював висловлювання: *scio me nihil scire* или *scio me nescire* (Я знаю, що нічого не знаю). Тут ми маємо справу з таким, що суперечить твердженням, але не з оксимороном. Адже твердження не суперечить самому собі за змістом, як здається на перший погляд. Таким

чином, парадокс – це скоріше псевдопротиріччя («Я сильніше найсильнішого», «Він дурніший найдурнішого», «Єдина постійна – зміна»), тоді як оксиморон використовує взаємовиключні слова («безкровна війна», «мирна революція»). Наприклад, наступні речення містять парадокс, а не оксиморон:

I was born an Englishman without a drop of English blood (Peter Ustinov). Я народився англійцем без краплі англійської крові (Пітер Устінов) [1, с. 73].

English Common Sense is Inherited Folly of Fathers (Oscar Wilde). Англійський здоровий глузд – успадкована дурість батьків (Оскар Уайльд). [1 с. 84].

Оксиморон можна розглядати як свого роду антитезу. Як зазначає О. Мороховський, смисловий контраст поєднаних елементів оксиморона, на відміну від антитези, характеризується певними структурними обмеженнями: вони знаходяться в залежних один від одного відносинах [8, с.194]. Антитеза – це протиставлення ідей, що підсилюють подвійність вираження, наприклад, *любов /ненависть, народження / смерть*, в той час як оксиморон – це фігура мови, яка використовує слова з протилежними і ізольованими значеннями для формування нової інтерпретації. Як і парадокс, антитеза має і більш широкий зміст, вона є риторичним ресурсом, який широко використовується в літературі і філософії.

Важко визначити відмінність між оксимороном і антитезою, адже обидва стильові засоби дуже схожі за визначенням. Різниця тут теж досить тонка. Антитеза намагається показати протиріччя або суперечність, зіставляючи різні слова, а також речення і пари слів, тоді як оксиморон пов'язує ці протилежності разом. Відповідно, оксиморон – це особлива форма антитези (що суперечить порівнянню), але не всяка антитеза є оксимороном. Це означає, що оксиморон можна розглядати як особливу форму антитези, в якій протилежні вирази не стільки порівнюються один з одним, скільки безпосередньо пов'язані один з одним.

In England, the art of conversation lies in the knowledge that one must be silent. (Pierre Danionis). В Англії мистецтво бесіди полягає у знанні, що треба мовчати. (П'єр Даніоніс). [1, с. 13].

Schweigen ist die englische Art zu sprechen (Heinrich Heine). Мовчання – англійський спосіб розмовляти (Генріх Гейне). ([1, с.14].

An Englishman, even if he is alone, law abidingly lines up one person (George Mikes). Англієць, навіть якщо він один, законслухняно вишиковується в чергу з однієї людини (Джордж Майкс) [1, с. 99].

Таким чином, два абсолютно протилежні вирази об'єднуються в одне складне висловлювання. Це змушує задуматися адресата висловлювання, тому що він, звичайно ж, намагається зрозуміти (очевидно) безглуздий оксиморон.

За структурою оксиморон – це найчастіше поєднання двох слів, переважно прикметника та іменника або прислівника з прикметником, у якому значення цих двох елементів суперечать, будучи протилежними за змістом. Як правило, один з двох членів оксиморону висвітлює ознаку, яка повсюдно спостерігається та визнається, тоді як інший пропонує суто суб'єктивне індивідуальне сприйняття об'єкта. Кухаренко називає такі можливі структурні сполучення 1) *атрибутивними* ("with careful carelessness"), 2) *вербальними* ("to shout mutely" Shaw) ("to cry silently" Wilson), 3) *неатрибутивними* (the street damaged by improvements" (O. Henry), "silence was louder than thunder), 4) *адвербіально-атрибутивними* ("awfully pretty" (Cusack) [4 с. 70].

Оксиморон був дуже поширений в класичній риториці ще з часів давньогрецьких поетів і досі служить стилістичним ресурсом для поетів і письменників. Часто це іронія або сарказм, як в «образі неосвіченого мудреця» у родоначальника жанру ессе де Монтеня.

Une âme qui n'a pas de but prédéterminé, se voue à la mort, car, comme on dit, celui qui est partout n'est nulle part. (Душа, яка не має заздалегідь встановленої мети, прирікає себе на загибель, бо, як то кажуть, хто всюди – той ніде) [9]. Письменники і поети століттями використовували оксиморон як літературний прийом для опису внутрішніх конфліктів і протиріч. Шекспір досить часто використовував оксиморон, щоб висловити змішані емоції як у своїх п'єсах, так і в сонетах. «Справедливе – це погане, а погане – справедливо», «Розставання – така солодка скорбота».

*O brawling love! O loving hate!
O anything of nothing first create!
O heavy lightness, serious vanity*!
Misshapen chaos of well-seeming forms!
Feather of lead, bright smoke,
cold fire, sick health!
Still-waking sleep, that is not what it is!
This love feel I, that feel no love
in this. [10 с. 31].*

*О ненависна любов! О любляча ненависть!
О, все з нічого спочатку створить!
О важка легкість, серйозне марносластво*!
Несформований хаос гарних форм!*

*Перо зі свинцю, яскравий дим, холодний вогонь,
хворе здоров'я!*

Сон без сну, це не те!

*Я відчуваю цю любов, я не відчуваю в цьому
любві.*

У вірші «Contra spem spero!» Леся Українка, використовуючи мінімум мовленнєвих засобів, застосовує оксиморон, де він характеризує складність, внутрішню суперечність:

*Ні, я хочу крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Жити хочу! Геть думи сумні! [8 с. 11].*

Оксиморони зустрічаються також і в прозі. Вони використовуються в мові, щоб висловити всеосяжні речі в терміні або парі слів. Це відбувається через протиріччя, при якому стилістичний прийом намагається охопити обидві крайнощі і вловити їх лінгвістично. Володіючи стислістю і виразністю, оксиморони часто використовуються як заголовки літературних творів: «La Española Inglesa» (Англійська іспанка) М. Сервантеса, «Барышня-крестьянка» О. С. Пушкіна, «Мёртвые души» М. В. Гоголя, «Leaves of grass» (Листя трави) У. Уйтмена, «Живой труп» Л. М. Толстого, «Честный вор» Ф. М. Достоевського, «Живые мощи» І. С. Тургенєва, «Без вины виноваты» А. Н. Островського, «Оптимистическая трагедия» Всеволода Вишневського, «Далёкое близкое» І. Репіна, «Богатый нищий» Л. Мартинова, «Свирипый рай» П. Г. Антокольського, «Горячий снег» Ю. Бондарєва, «Мос безмощных» (Сила безсилах) В. Гавела, «Eyes Wide Shut» (Широко заплющені очі) А. Шніцлера, «The End of Eternity» (Кінець вічності), «Eloquent silence» (Красномовна мовчанка) С. Браун, «Ледяной огонь» Г. Каттнера, «Up the Down Staircase» (Вгору по сходах, що ведуть вниз) Б. Кауфмана, «Darkness at Noon» (Пітьма опівдні) А. Кестлера. Українська художня література має багаті традиції у використанні оксиморонів, починаючи із загальномовних і закінчуючи несподіваними поєднаннями семантично протилежних елементів словникового складу: «Ви чуєте, як всюди дзвонить тиша...» (І. Драч); «Жорстока радість обпалила серце» (Ю. Мушкетик); «Ти мовчанням мені кричи» (В. Симоненко).

На відміну від поетичних (літературних) оксиморонів, оксиморони-терміни мають чітке лексичне значення, яке не прив'язане до конкретного тексту. Це- малочисельна група термінів на кшталт *рідкі цвяхи, інертна активність, демократична диктатура*.

Досить часто оксиморон використовують в назвах кінофільмів: «Дорослі діти» (режисер Віллен Азаров, 1961), «Одружений холостяк» (Владимир Роговой, 1982), «Завтра була війна» (Юрій Кара, 1987), «Маленький гігант великого сексу» (Ніколай Досталь, 1992), «Погана хороша людина» (Йосиф Хейфіц, 1973), «Холодний жар» (англ. Cold Heat) Уіллі Ломмеля, «Назад в майбутнє» (англ. Back to the Future) Роберта Земекіса, «Суспільство мертвих поетів» (англ. Dead Poets Society) Пітера Уїра, «З широко закритими очима» (англ. Eyes Wide Shut) С. Кубрика.

Висновок. Отже, оксиморон можна розуміти в широкому смислі (як стилістичну фігуру, що поєднує в собі контрастні за значенням слова) і у вузькому (як фігуру, в якій іменник визначається прикметником, що не співвідноситься з цим іменником за значенням і вступає з ним у семантичну суперечність). Оксиморон, як кожен стилістичний прийом, впливає на

читача. Він використовується у високоемоційних художніх текстах. Цей різновид тропу часто використовується і в розмовній мові, і в мові художньої літератури, і в публіцистичних текстах з метою виявити різницю між предметами в широкому розумінні, підкреслити суперечливу сутність того, що відбувається. Ефект оксиморона виявляється через внутрішнє протиріччя у твердженні, яке може значно посилюватись, оскільки увага читача «зачіплюється» за нього під час читання. У промові він може викликати гумор, іронію чи сарказм. Крім того, оксиморон може показати двозначність факту, оскільки він показує обидві його крайності. Ця стилістична фігура, звичайно, також може мати дивний ефект, особливо, коли безглузді пари слів тривають на кілька рядків. Вважаємо, що оксиморони носять мовний характер, будуються виходячи з двох принципів – семантичної контамінації і алогізму – і тому є маргінальними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Англичане : / за ред Є. Мезенцева. Харків : «Видавництво Фоліо», 2013. 128 с.
2. Звонська Л. Л., Корольова Н. В. Енциклопедичний словник класичних мов. Київ, 2017. 552 с.
3. Коротченко Е. С. Визуальный аналог оксиморона ; Вопросы психологии № 4. : 2006. 19–40 с.
4. Кухаренко В.А. Лингвокультурный типаж «гламурная стерва». Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Філологія. Київ, 2012. № 2. – 63-70 с. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknl_u_fil_2012_15_2_10 (дата звернення: 19.11.2021).
5. Латинська фразеологія. Словник-довідник : навч. посіб. – Київ : Академвидав, 2009. – С. 343.
6. Мороховский А. Н., Воробйова О. П., Лихошерст Н. И. Стилистика английского языка : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1991. 272 с.
7. Москвин В. П. Язык поэзии. Приёмы и стили ; Терминологический словарь. Москва : 2017. 460 с.
8. Українка Леся. Поезія ; Київ : Дніпро, 2001. 379 с.
9. Citations de Michel Montaigne : URL : <https://livadiya-resort.ru/fr/mishel-monten-citaty-vyskazyvaniya-mishel-de-monten/>(дата звернення: 23.11.2021).
10. Shakespeare William. Romeo and Juliet ; New York : Bantam Books, 1964. 233 p.